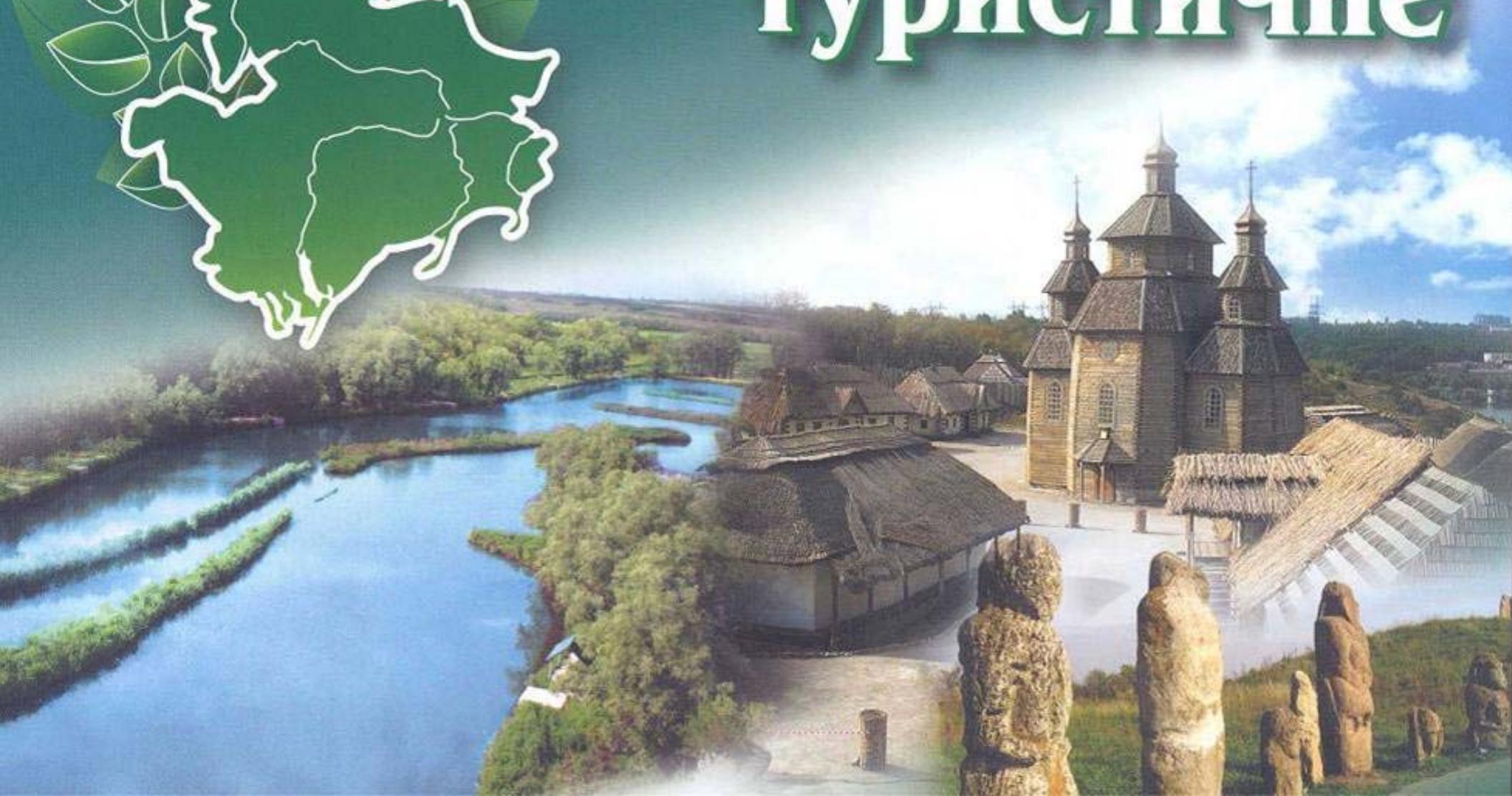

Запоріжжя туристичне

Управління культури і туризму Запорізької обласної державної адміністрації
Запорізький обласний туристично-інформаційний центр

ЗАПОРІЖЖЯ ТУРИСТИЧНЕ

ФОТОАЛЬБОМ

УДК 913(477.64)(084.12)
ББК 26.890(4Укр-4Зап)я611
3-33

- 3-33 Запоріжжя туристичне: Фотоальбом. – Запоріжжя: ПП «АА Тандем», 2008.–
60с., іл.

У книзі в яскравій ілюстративній формі розповідається про рекреаційно-
туристичну привабливість Запорізького краю з давніх-давен і до сьогодення.
Книга розрахована на широке коло читачів.

УДК 913(477.64)(084.12)
ББК 26.890(4Укр-4Зап)я611

Редакція висловлює глибоку вдячність Запорізькому обласному центру туризму і
краєзнавства учнівської молоді та громадської організації «Туристичний клуб «Ермітаж»
за фотографії для цієї книги.

ISBN 978-966-488-022-7

© Прізвища, зазначені на стор.60, фото, 2008
© ПП «АА Тандем», макет, 2008

Запорізький край - край козацької звитяги, степова перлина Півдня України

Запорізька область, розташована у південно-східній частині України на чорноземах степової зони, окрім потужного промислово-енергетичного потенціалу, має достатньо цінні природні та історико-культурні ресурси, що є основою для сталого розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфери.

Південь області омивається водами Азовського моря, берегова лінія якого в межах області становить понад 360 км. Акваторія р. Дніпро, залишки колишніх плавнів історичного Великого лугу є стабілізуючим рекреаційним фактором індустриального осередку регіону.

Територія області із населенням близько 1,860 млн чоловік становить 27,2 тисячі км² та має розвинену систему транспорту: залізничного, автомобільного, водного та авіаційного.

Сприятливий клімат, чудові прибережні пейзажі Дніпра, джерела мінеральної води і лікувальні грязі, ласкаве, тепле Азовське море приваблюють туристів та відпочиваючих. Курорти державного значення м. Бердянськ, м. Приморськ, смт Кирилівка користуються великою популярністю як рекреаційні території.

У межах області розвідані та використовуються мінеральні води та лікувальні грязі практично всіх відомих бальнеологічних типів. З оздоровчою та лікувальною метою широко використовуються озокерит та спелеотерапія. У цілому курортні та рекреаційні території становлять майже 15 % площин області.

Своєрідністю краю є унікальне поєднання природних умов, ландшафтів, різноманітних рекреаційних ресурсів з емоційно потужними пам'ятками історії, археології, монументального мистецтва та архітектури.

В області перебуває на обліку більше 8 тисяч об'єктів історико-культурного надбання, особливо туристично привабливими є: Національний заповідник «Хортиця» (музей історії запорозького козацтва, історико-культурний комплекс “Запорозька Січ”), Національний історико-археологічний заповідник „Кам'яна Могила”, Василівський історико-архітектурний музей-заповідник „Садиба Попова”, природний заповідник “Кам'яні Могили”.

На території області діє 22 державні музеї із загальною кількістю близько 330 тисяч предметів основного фонду. Ряд музейних експозицій є надзвичайно привабливим для туристичного відвідування.

З розвитком туризму і курортів в Запорізькій області до туристичних маршрутів постійно включаються нові туристичні об'єкти.

САНАТОРІЙ «ОЛЕКСАНДРАБАД»

У 1904 р. у мальовничому місці на лівому березі ріки Дніпро брати Вілер (Wieler) побудували приватний санаторій «Олександрабад». Санаторій розташовувався за півверсти від новозбудованого Кічкаського мосту, на від проти селища Ейнлаге (нині це акваторія річкового порту) та за 7 верст від міста Олександровська. Його було створено за зразком санаторію у Дрездені (Німеччина), заснованого доктором Генріхом Лахманом, натуропатом, який пропагував життя комуною, оздоровлення й вправи на природі, вживання чорного хліба та вітамінів, а також носіння спеціально розробленого широкого одягу.

У 1910 р. менонітський промисловець Яків Нібур викупив санаторій. Наступного року він розширив і модернізував його (пізніше він передав право власності на санаторій своєму зятеві – німецькопідданому Вільгельму Бетхеру).

«Олександрабад» займав 150 десятин, мав свій водогін із джерельною водою, власну електричну станцію, центральне опалення та зручну пристань для човнів на Дніпрі.

Санаторій складався з головного корпусу, вілл, будиночків для проживання на відкритому повітрі та підсобних приміщень. У головному корпусі розміщувалися окремі номери

ІСТОРИЧНА ТРАДИЦІЯ ЗАПОРІЗЬКОГО

Санаторій «Олександрабад».
Чоловіче відділення

Санаторій «Олександрабад».
Будиночки для гостей

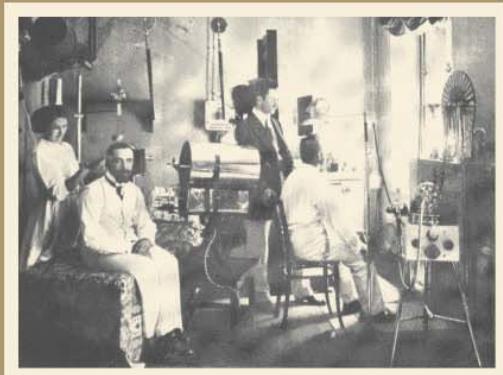

Санаторій «Олександрабад».
Пристань

ТУРИЗМУ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ

Олександрівськ.
Міський театр (1909 р.)

Рентгенкабінет

Санаторій «Олеクсандрібад».
Дитяче відділення

для гостей, читальні, їadalня на 300 осіб з чарівним видом на Дніпро, велика кухня, рентгенівський і масажний кабінети, купальня. Купальня включала: парові ванни, вуглецеві кислотні ванни й інші спеціальні ванни.

Навколо санаторію розташувалися численні будинки, включаючи маленькі будиночки для гостей, які бажали відпочивати утасмнено, та чудовий парк, що займав 30 десятин. Вечорами в парку часто грав оркестр, розважаючи гостей.

Санаторій діяв цілий рік та надавав різноманітні оздоровчі та рекреаційні послуги. Чотири берлінські лікарі забезпечували лікування різноманітних проблем зі здоров'ям (обміну речовин, захворювання нервової системи, хвороби серця та судин, органів травлення, сечо-статевої системи, жіночих захворювань). Відпочиваючим пропонувалися спеціальні дієти, включно з вегетаріанською їжею. Лікування тривало від 4 до 6-8 тижнів.

На скелях, розташованих поряд із санаторієм, власники встановили дві великі скульптури – Тараса Бульби та лева, поруч з якими полюбляли фотографуватися гости.

Після початку I Світової війни санаторій було конфісковано урядом, передано місту Олександрівську та перетворено на військову лікарню.

Під час громадянської війни він припинив свою діяльність, а після завершення будівництва Дніпрогесу територія санаторію зникла під водами озера імені Леніна.

БЕРДЯНСКЪ – КУРОРТЪ

Городъ Бердянскъ Таврической губерніи расположень на сѣв.-з. берегу Азовскаго моря и находится подъ $46^{\circ}4'5''$ сѣв. шир. и $31^{\circ}27'$ в. д. Съ с.-з. стороны онъ окаймленъ невысокимъ холмомъ, который когда-то представляль собою береговой обрывъ, съ теченіемъ времени оказавшійся отдаленнымъ отъ моря довольно широкою полосою стоящій на одномъ уровнѣ съ водою суши, на которомъ расположился городъ. Съ другой стороны впадаетъ въ Азовское море рѣчка Берда и примыкаетъ начало Бердянской косы.

Городъ Бердянскъ съ прилегающими къ нему предмѣстьями (Немец. слоб., Солд. слоб.,

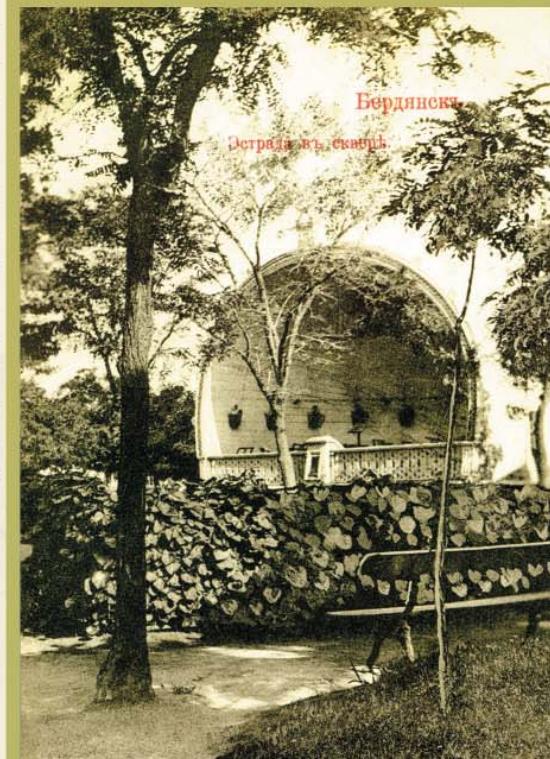
Гавриловка, Собачья балка, близкіе и дальне Макорты, за Немец. слоб.; Дальніе Лизки) разделяется на два полицейскихъ участка, отделяемыхъ Азовскимъ проспектомъ.

Въ настоящее время Бердянскъ состоить из 31 улицы, 3 проспектовъ, 5 переулковъ, 2 площадей, 6 слободокъ и поселковъ, 1 большого сквера и обширного городского парка. Всего въ городе около 3600 домовъ. Большая часть собственно города, ограниченного съ востока — восточнымъ проспектомъ и запада — западнымъ проспектомъ, прекрасно вымощена и правильно распланирована. Благодаря обилию частныхъ садовъ и бульваровъ въ лѣтнее время

городъ буквально весь утопаетъ въ растительности. На фонѣ зеленѣющаго холма городъ производить прекрасное впечатлѣніе.

Населеніе города непрерывно растеть. Въ 1838 г. Бердянскъ имѣлъ 3200 жителей, въ 1897 — 27 247 жителей, а въ настоящее время можно смѣло считать населеніе превышающимъ 30 000 постоянныхъ жителей. Большинство русскихъ, грековъ и караимовъ и около 4-5 тыс. евреевъ, иностранцевъ свыше 1000 человекъ.

Нѣсколько разъ предпринимались по инициативѣ и за счетъ городского самоуправления работы по изысканію годной питьевой воды, но всѣ эти работы не увѣнчались успѣхомъ, пока наконецъ не явился новый предприниматель въ лицѣ представителя фирмы инженера Н. С. Атанаїсу и К° —

инженеръ кн. А. И. Джаваховъ. 6 апрѣля 1905 года заключень съ нимъ договоръ. Изысканія на этотъ разъ увѣнчались успѣхомъ, и въ настоящее время городъ снабжается прекрасною водою изъ артезіанскаго колодца. Вода развозится бочками.

Съ инженеромъ А. И. Джаваховымъ былъ заключенъ договоръ на устройство въ городѣ электрическаго освѣщенія. Нынѣ всѣ площади и улицы города, садъ и скверъ, театръ, общественные учрежденія, многіе магазины и частные дома освѣщаются электричествомъ. Послѣ оборудования электрической станціи, она перешла въ собственность Городскаго Управленія.

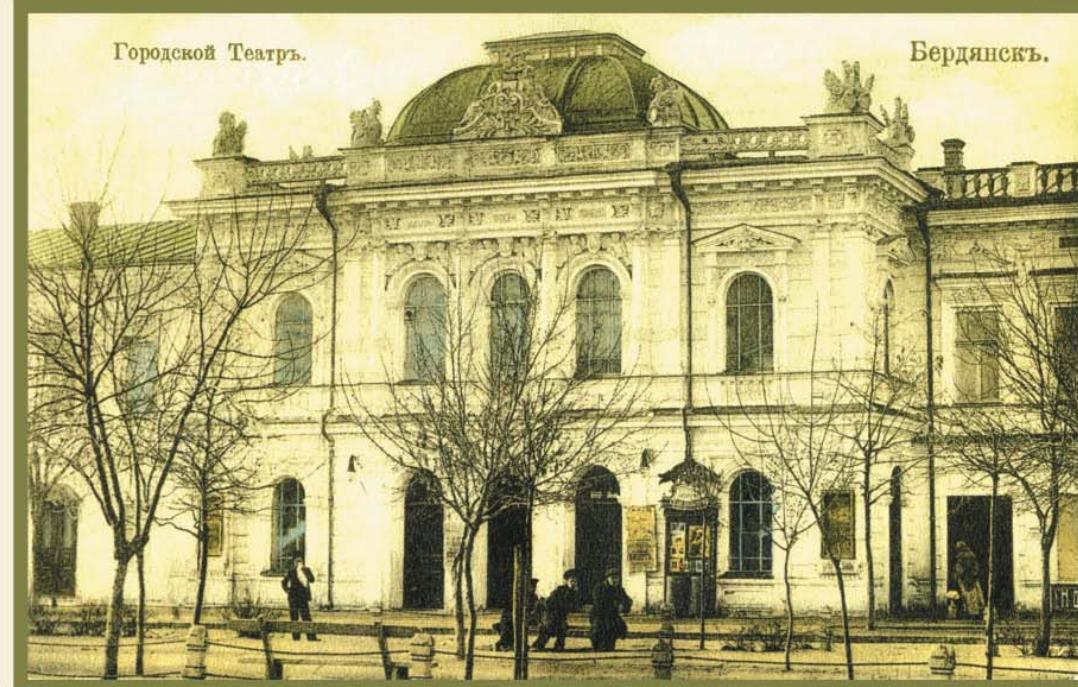
Ещё недавно въ Бердянскѣ были двѣ гимназіи: классическая и женская Маріинская. Теперь Бердянскъ насчитываетъ 2 мужскія гимназіи (классич. и реальную), 2 женскія гимназіи (казенную и частную). Одно 4-хъ классное училище, музыкальную школу, мореходные классы, 12 городскихъ начальныхъ школъ, 1 церковно-приходскую, 1 еврейскую (Талмудъ-Тора), 1 римско-католическую.

Бердянскъ. Купальни и видъ на море

Грязелечебница

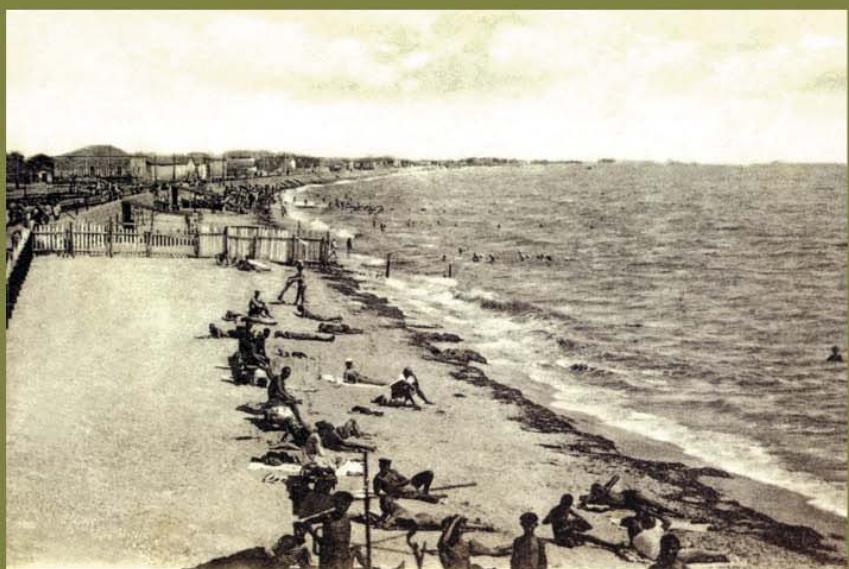

В городе два театра: зимний городской и летний частный (Гурскаго). Оба театра освещены электричествомъ. Зимний небольшихъ размѣровъ, имѣть чрезвычайно уютную и красивую зрительную залу.

Въ 1892 г. была пожертвована местнымъ гражданиномъ Э. Г. Ростовскимъ бібліотека, послужившая основаніемъ нынѣ существующей городской общественной библиотеки, гдѣ и выставленъ портрет жертвователя. Она непрерывно пополняется всѣми новинками и очень обильна книгами для общего пользованія. Кромѣ этой библиотеки на счетъ города содержится бесплатно народная библиотека.

Не смотря на ростъ учебныхъ заведений въ Бердянскѣ всего 2 книжныхъ магазина.

Бердянскій порт отпускаетъ ежегодно за границу одной пшеницы свыше 15 млн. пудовъ. Въ городѣ таможня, французский консул и видеоконсулы: Австро-Венгрии, Велико-Британіи, Греческій, Датскій, Испанскій, Итальянскій, Турецкій и Шведско-Норвежскій.

Бердянскъ. Гостинный рядъ.

Помимо отделения Государственного Банка въ Бердянскъ функционируют отдѣленія Азовско-Донского и СП.Б. Международных банковъ, городской Бердянско-Ногайский банкъ, Бердянское кредитное товарищество и Общество взаимнаго кредита.

Въ 3 верстахъ от города простираются соляные озера съ лечебною грязью. Неоднократно дѣлались анализы грязей мѣстныхъ озеръ, давшіе прекрасные результаты.

Въ 1901 году при «Красномъ Озеръ» было построено первое деревянное зданіе, предназначенное для купанія и пользованія въ немъ солеными ваннами.

Когда по истечениі одного лечебнаго сезона выяснились блестящіе результаты дѣятельности грязелечебницы, приступлено было къ расширенію, приспособленію и ремонту грязелечебницы. Сообщеніе съ городомъ по желѣзной вѣткѣ; 10 минут езды.

Въ прекрасно устроенныхъ купальняхъ можно пользоваться морскими купаньями. Вслѣдствіе мелководности морская вода доходитъ до 23°R.

Большое значеніе для Бердянска, какъ для курорта, имѣютъ виноградныя насажденія, которыми изобилуетъ городъ. Виноградно-лечебный сезон начинается 15 августа (виноградъ шасла-березка).

Мандрівка Запорізьким краєм

Легендарний Запорізький край... Що першим спадає на думку? Острів Хортиця, 700-річний дуб, Дніпрогес. Додайте до цього списку древні кургани, кам'яні баб, Азовські коси і лимани, — і все одно він буде не повний. Запоріжжя — це гармонійне поєднання сивої давнини із сучасністю, багатої історії з перспективним майбутнім.

Унікальне природне та історико-культурне середовище Запорізької області сприяють розвитку різних видів туризму, однак найбільш успішно роз-

виваються історико-пізнавальний, дитячий, сільський (зелений), спортивний, оздоровчо-лікувальний, екологічний, подієвий (мистецький), діловий та етнотуризм. Людей завжди цікавлять самобутні історія та культура краю, який вони відвідують. Історико-пізнавальний туризм дозволяє отримати загальне уявлення про ту чи іншу місцевість: ознайомитися з її пам'ятними місцями, пізнати етапи її історичного розвитку, історико-архітектурні особливості, а також доторкнутися до сьогодення.

Подорожуючи, туристи використовують можливість вивчати культуру місцевого населення, ознайомитися з народними традиціями, обрядами та його повсякденним життям. Етнокультурні здобутки краю є основою етнотуризму. Цікавим є не лише етнокультурне надбання українців Запорізького краю, зокрема доби козацтва, а й таких націй і народностей, як: росіяни, болгари, поляки, німці, вірмени, азербайджанці та інші етноси, які свого часу заселили терени сучасної Запорізької області.

Прагнення пізнавати нове виникає ѹ у молодого допитливого покоління, що зумовлює розвиток дитячого туризму. Цей вид туризму сприяє як фізичному, так і духовному удосконаленню молодої людини. На виконання заходів щодо підтримки розвитку молодіжного та дитячого туризму в Запорізькій області до 2010 року розроблено ряд цікавих туристичних маршрутів, а також культурно-освітніх програм, які знайомлять дітей і молодь з історією, культурою і природою рідного краю.

Багатьох мандрівників приваблюють мальовничі краєвиди, дивовижні ландшафти, цікавлять сільська праця, побутові умови, культура селян. Эвакжаючи на це, останнім часом у нашому краї активно розвивається і набуває все більшої популярності сільський або зелений туризм. Цей порівняно новий вид туризму дозволяє міським мешканцям відпочити далеко від галасу міста, зняти повсякденну напругу, насолодитися чистим повітрям.

Активні, енергійні люди обирають спортивний туризм. Він передбачає підготовку

ї здійснення спортивних подорожей (пішки, човном, на велосипеді тощо).

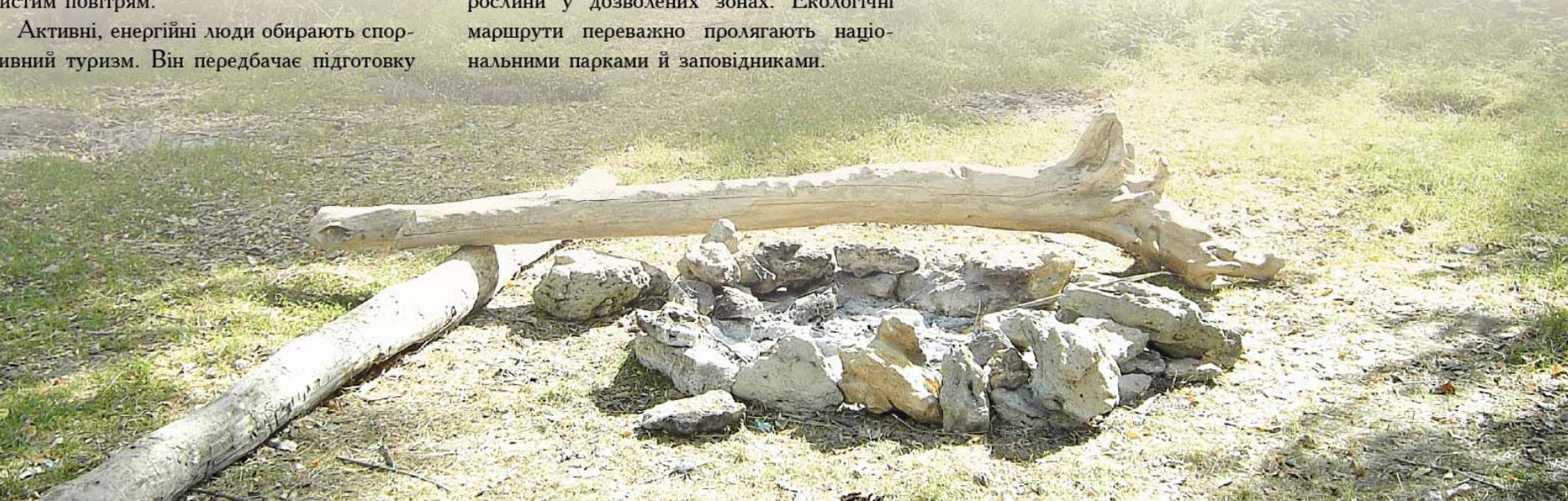
Оздоровчо-лікувальний туризм, до недавнього часу більш популярний за кордоном, тепер дійшов і до нас. Даний вид туризму дозволяє здійснити короткосезонний або більш тривалий відпочинок з метою фізичного або психологічного відновлення організму. Крім того, до цієї групи відноситься ѹ курортний відпочинок, при якому для лікування або відновлення сил використовуються природні властивості ґрунту, клімату й морської води.

Останнім часом надзвичайно популярним у світі є екологічний туризм, який передбачає подорожі до територій з унікальними природними екосистемами. Основний принцип під час таких подорожей – не зашкодити довкіллю. При цьому мандрівники використовують лише екологічно чистий транспорт, зупиняються у спеціально відведеніх місцях, збирати ягоди, лікарські рослини у дозволених зонах. Екологічні маршрути переважно пролягають національними парками ѹ заповідниками.

Особливістю туристичного розвитку Запорізького краю є популяризація подієвого (мистецького) туризму. Традиційні культурно-мистецькі акції та фестивалі на Запоріжжі передбачають показ здобутків музичного, театрального, естрадного, циркового та кіномистецтва. Частина з них уже стали всеукраїнськими ѹ міжнародними.

Діловий туризм. Поїздки з діловими цілями є однією з найважливіших складових частин сучасного міжнародного туристичного обміну. Більше того, цей вид поїздок вважається одним із найперспективніших, оскільки базується на об'єктивній закономірності подальшого міжнародного поділу праці. Різновидом ділових поїздок є також поїздки для участі або для відвідування міжнародних та національних виставок і ярмарків.

А тепер запрошуємо у цікаву незабутню подорож легендарними місцями Запорізького краю.

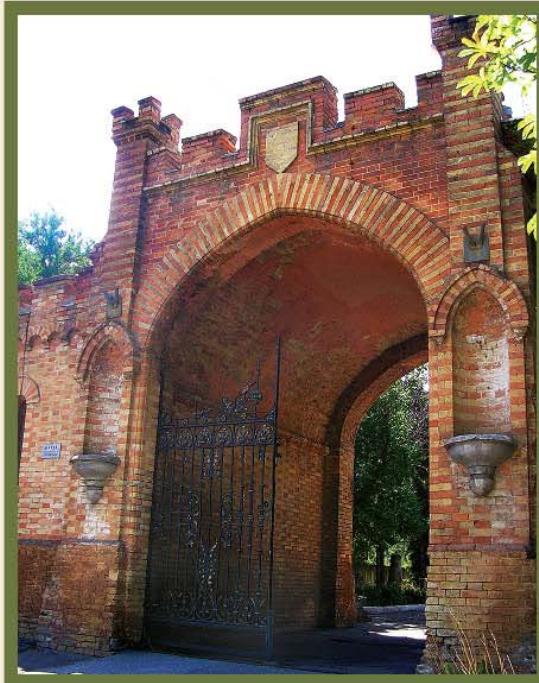
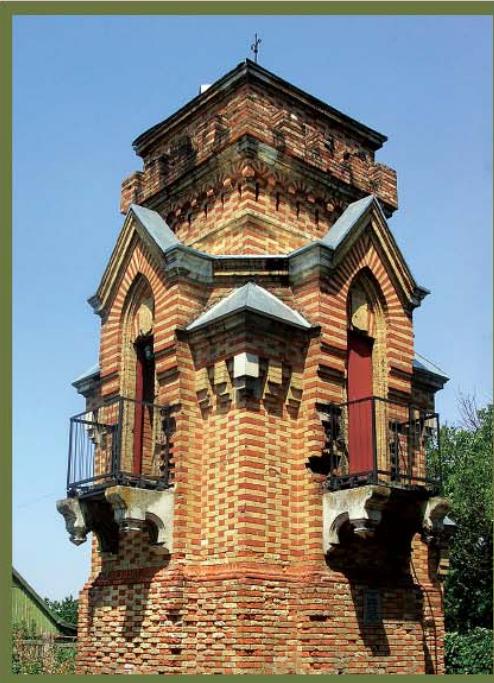

Національний історико-археологічний заповідник
“Кам’яна Могила”

На правому березі р. Молочна, поблизу с. Терпіння Мелітопольського району знаходиться знаний на весь світ Національний історико-археологічний заповідник «Кам’яна Могила» – науково-дослідницький та культурно-освітній заклад, зібрання пам’яток матеріальної та духовної стародавньої культури. Заповідник займає територію площею 15 га, де знаходитьться пісковий пагорб (3 га) – унікальна пам’ятка стародавньої історії та культури, а також природи – залишок сарматського ярусу третичної епохи (14 млн років тому). Це колосальне нагромадження піскових брил – далеко неординарне явище, яке досі залишається загадкою для вчених. У гротах і печерах зосереджено велику кількість петрогліфічних комплексів – унікальних зразків первісного мистецтва.

**Василівський Історико-архітектурний музей-заповідник
“Садиба Попова”**

Пам'ятка національного значення – Василівський історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова», розташований на північно-західній околиці міста Василівка, побудовано в 1884 році місцевими майстрами-будівельниками та кріпаками з Полтавщини та Чернігівщини. Музей займає будівлі колись у Європі палацо-паркового ансамблю-мастку генерала В. Попова. Це диво містобудування – яскравий приклад замкової архітектури пізнього класицизму. Аналогів високоякісного мурування стін з цегли, за свідченнями фахівців, не існує ні в Україні, ні в країнах СНД, ні взагалі в Європі.

У музеї зараз діє п'ять експозиційних залів: від стародавніх часів до часів Другої світової війни.

Національний заповідник “Хортиця”

Національний заповідник «Хортиця» – комплексна історико-культурна та природна пам'ятка, що охоплює період від мезоліту до ХХ століття, всесвітньо відома як колиска Запорозького козацтва та першої в світі демократичної республіки.

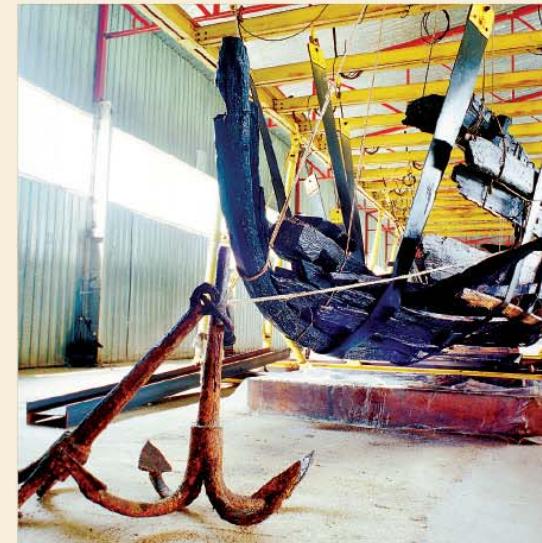
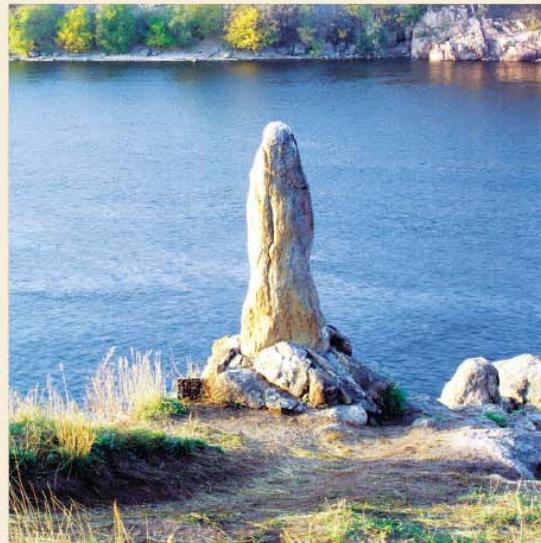
Це – унікальний природний оазис у центрі промислового гіганта – м. Запоріжжя. Серце заповідника – надзвичайно красивий, без перебільшення унікальний остров Хортиця на р. Дніпро – цікавий як мальовничуою природою, ландшафтними комплексами, так і славетним історичним минулим. На острові знаходяться 24 озера, 26 балок та урочищ, мешкають 135 видів птахів та 30 видів звірів, росте понад 1000 видів вищих рослин, зафіксовано 200 пам'яток історії та археології. На території заповідника функціонують Музей історії запорозького козацтва та ряд туристичних об'єктів, реставраційний павільйон «Запорозька Чайка», де гідроархеологи відновлюють підняті з дна Дніпра козацькі човни XVIII століття Дніпровської флотилії.

Святилище III-II тис. до н.е.

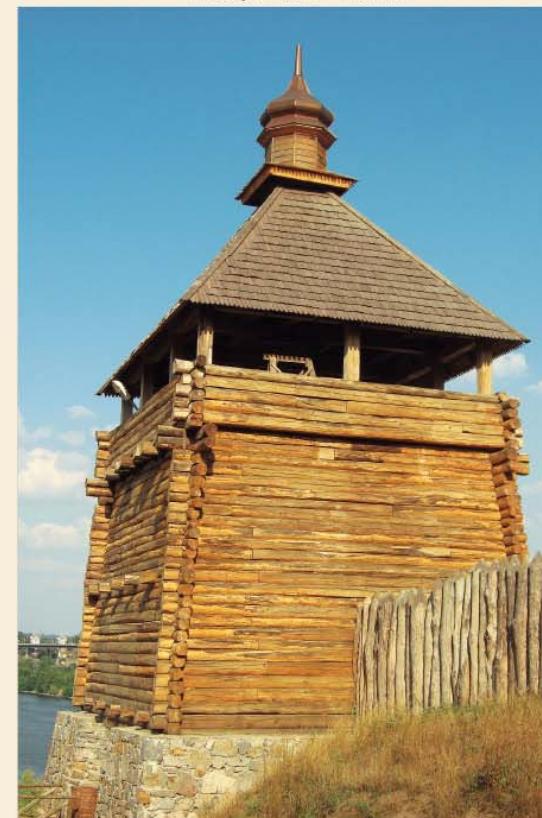

Історико-культурний комплекс “Запорозька Січ”

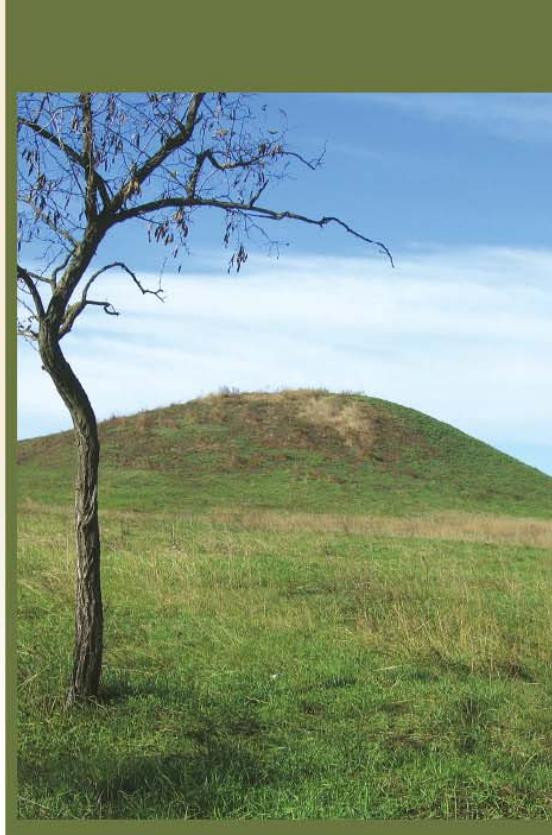

Запорозька "Чайка"

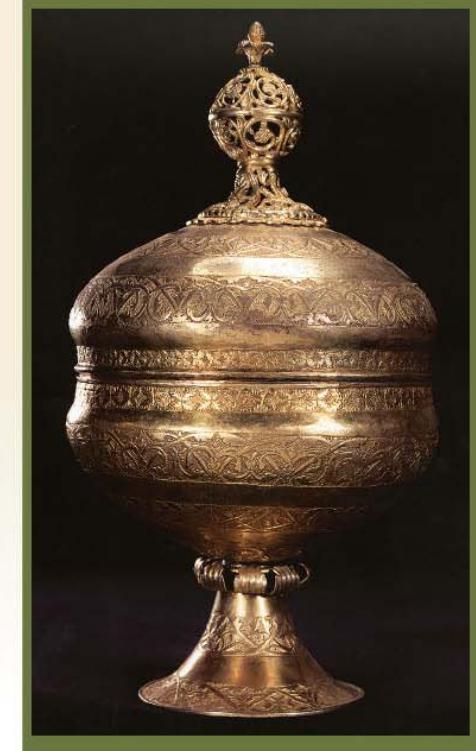

Прадавні сиві кургани...

Запорізький край надзвичайно багатий на кургани й кургани могильники. Ці унікальні споруди, зафіксовані по всій території області, є свідками сивої давнини. Пере-важна кількість курганів належить до епохи бронзи і скіф-ських часів. Найцікавішими з них є: курган «Цимбалка» – археологічна пам'ятка поблизу села Велика Білозерка (поховальна споруда скіфської знаті); Мамай-гора і кур-ганий могильник «Солоха» (царський скіфський курган) у Кам'янсько-Дніпровському районі; Бельмак-Могила у Куйбишевському районі (найвища точка Приазов'я, ви-сота якої – 324 метри над рівнем моря); Куляб-Могила у Михайлівському районі (найбільший курган зі збереже-них нині у Запорізькій області, висотою 12 м).

Куляб-могила

Курильниця з Чунгульського кургану

Курган «Солоха»

ІСТОРИКО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ

Краєзнавчі музеї

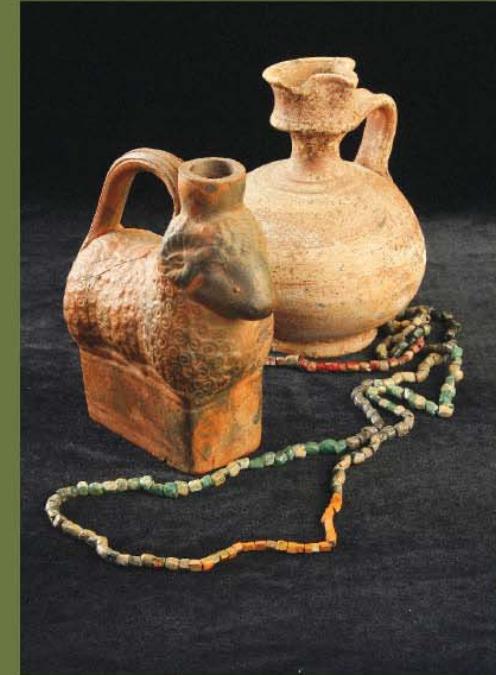
Найзручнішою формою ознайомлення туристів з історією й культурою краю є відвідування краєзнавчих музеїв. Вони є у більшості районів області. У цих закладах зберігаються унікальні експонати і знахідки, притаманні саме конкретній місцевості. Отож, подорожуючи нашим краєм, завітайте до районних та міських музеїв – вам відкриються самобутні сторінки історії й сьогодення Запоріжжя.

І насамперед почніть із Запорізького обласного краєзнавчого музею, який знаходиться за адресою: вул. Чекістів, 29. Тут представлено один з найкращих в Україні експозиційний комплекс з археології. Цікава також експозиція «Край напередодні і в роки Другої світової війни», при створенні якої було застосовано нові підходи до проблем історії цього періоду. У відділі природи діють зали «Азовське море», «Ліс», «Степ», які показують усе розмаїття флори і фауни області. Значну увагу відвідувачів привертають стаціонарні виставки «Етнографічні скарби Запоріжжя», «Міські меблі кінця XIX – початку ХХ століття», «Нестор Махно і його час» та інші.

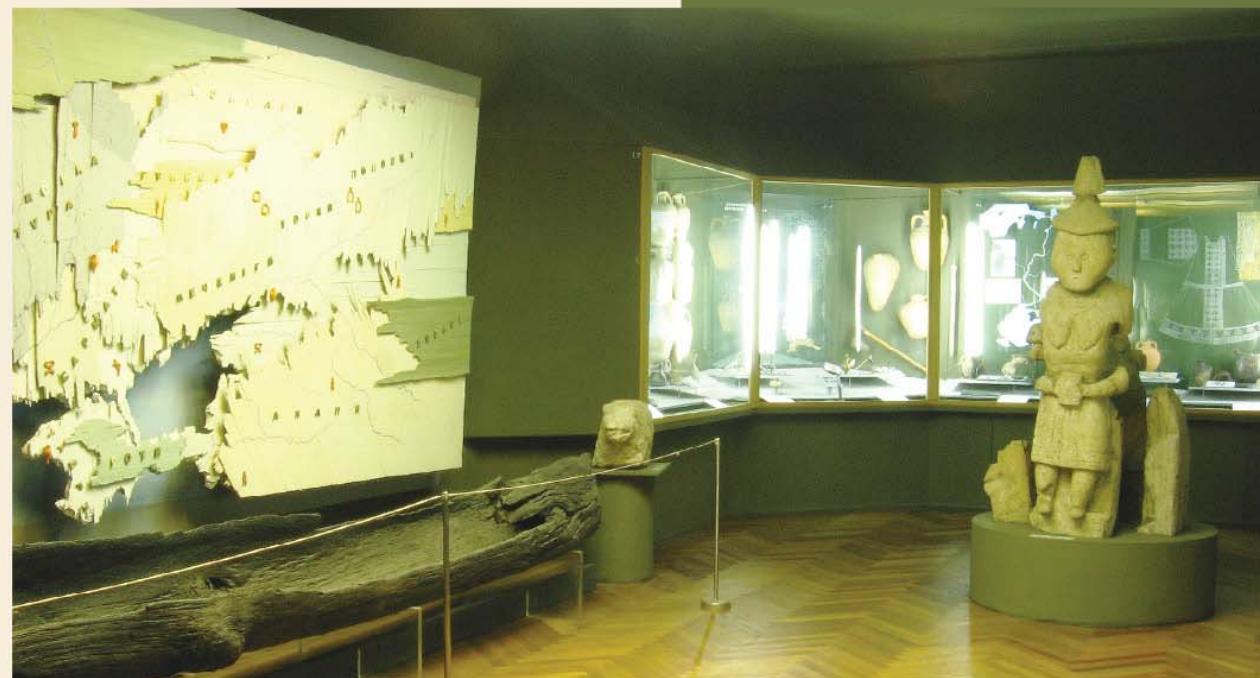
У вересні 2008 року провідні музеї області стали учасниками Другого Всеукраїнського музейного фестивалю «Музей у сучасному поліетнічному світі».

Картина Марії Примаченко,
Запорізький художній музей

Запорізький обласний краєзнавчий музей

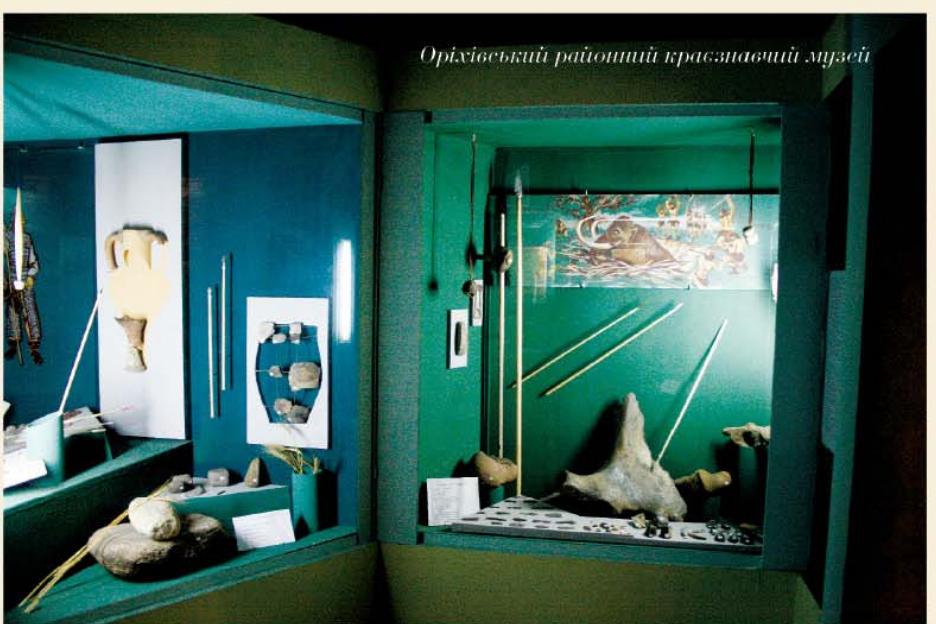

ІСТОРИКО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ

19

Музей козацтва на о. Хортиця

Оріхівський районний краєзнавчий музей

Веселівський районний краєзнавчий музей

Менонітський вітряний млин. XIX ст.

Архітектура менонітів

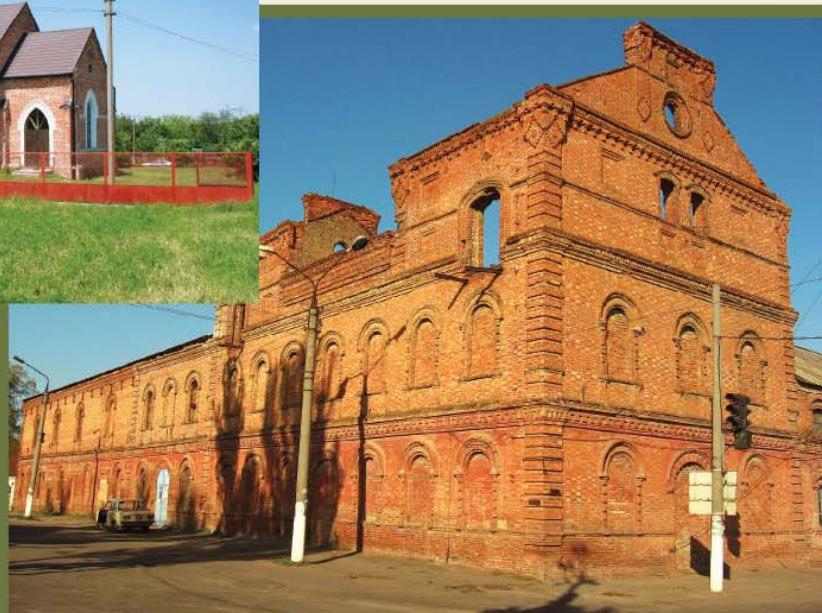
Неподавно було відзначено 200-річчя переселення менонітів (релігійна протестантська течія) на землі сучасної Запорізької області. Туристам буде цікаво ознайомитися з їхньою культурою й побутом. Переважну більшість менонітських пам'яток представлено у Запорізькому (с. Миколаї-Поле, Володимирівське, Широке та с. Ручайківка) і Токмацькому (м. Молочанськ) районах.

Це – архітектура поселень менонітів, відновлені подвір'я (яскравий зразок побуту менонітів), а також численні меморіальні пам'ятки представників цієї течії.

Менонітська церква

Менонітський механічний млин. XIX ст.

Гуляйполе

Славетне Гуляйпілля... Цей край надзвичайно цікавий своєю історією. Перш за все, Гуляйполе – батьківщина Нестора Махна, лідера найпотужнішого у ХХ столітті українського селянського повстання. Тут донині збереглося багато пам'ятних місць – свідків життя та діяльності Н. Махна:

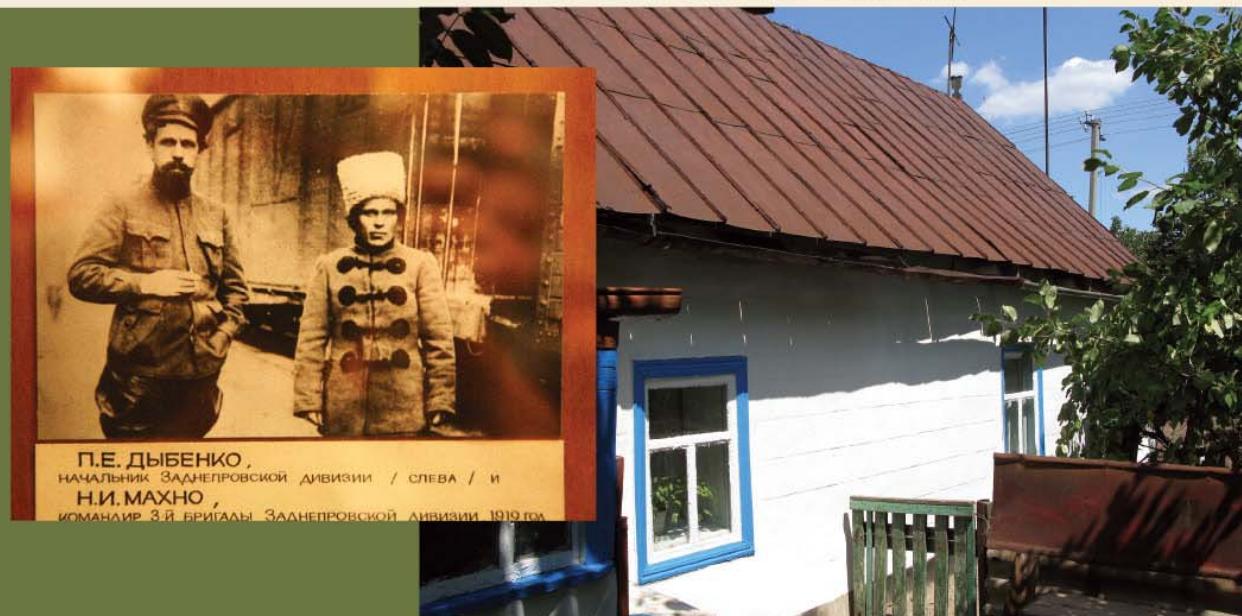
Подвір'я і споруджений на початку ХХ століття будинок родини Махнів. Його господарем був старший брат, Карпо Іванович Махно. У 1918-1919 роках тут проживав і Нестор Махно з матір'ю Явдохою Матвіївною.

Могили родини Махнів кінця XIX, початку ХХ століття – тут поховано родичів Нестора Махна: батька – Івана Родіоновича Махна, матір – Явдоху Матвіївну Махно, братів: Карпа Івановича Махна, Омеляна Івановича Махна, які загинули в роки громадянської війни.

Гуляйпільський краєзнавчий музей

Будинок родини Махнів

ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ

22

Берегова смуга Азовського узбережжя в Запорізькій області складає близько 360 км (м. Бердянськ, Бердянський, Приморський, Приазовський, Якимівський райони).

Після напруженої повсякденної роботи будь-якій людині необхідно відновити сили, покращити фізичний та психологічний стан. Тому відпочити, оздоровитися і просто підняти настрій – головне бажання відпускника.

Запорізька область має надзвичайно сприятливі умови для розвитку оздоровчого туризму: лагідне Азовське море, його унікальний клімат, морське повітря, насичене

Оздоровчий комплекс "Прибій"

ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ

Аквапарк "Мис Доброї Надії", м. Бердянськ

озоном, бромом, йодом й хлоридами, різноманітними мікроелементами та солями.

Кожний із запорізьких оздоровчо-лікувальних закладів має спеціалізацію, зумовлену специфічним впливом кліматичних факторів на здоров'я. За напрямком вони поділяються на: морелікувальні, бальнеолікувальні, грязелікувальні, кліматолікувальні. Яскравими прикладами таких закладів є санаторії «Глорія», «Бердянськ», «Кирилівка» на Азовському морі, а також санаторій «Великий Лут».

Усього на Азовському узбережжі та в акваторії р. Дніпро функціонують більше 500 оздоровчих закладів.

◀ Бердянська коса

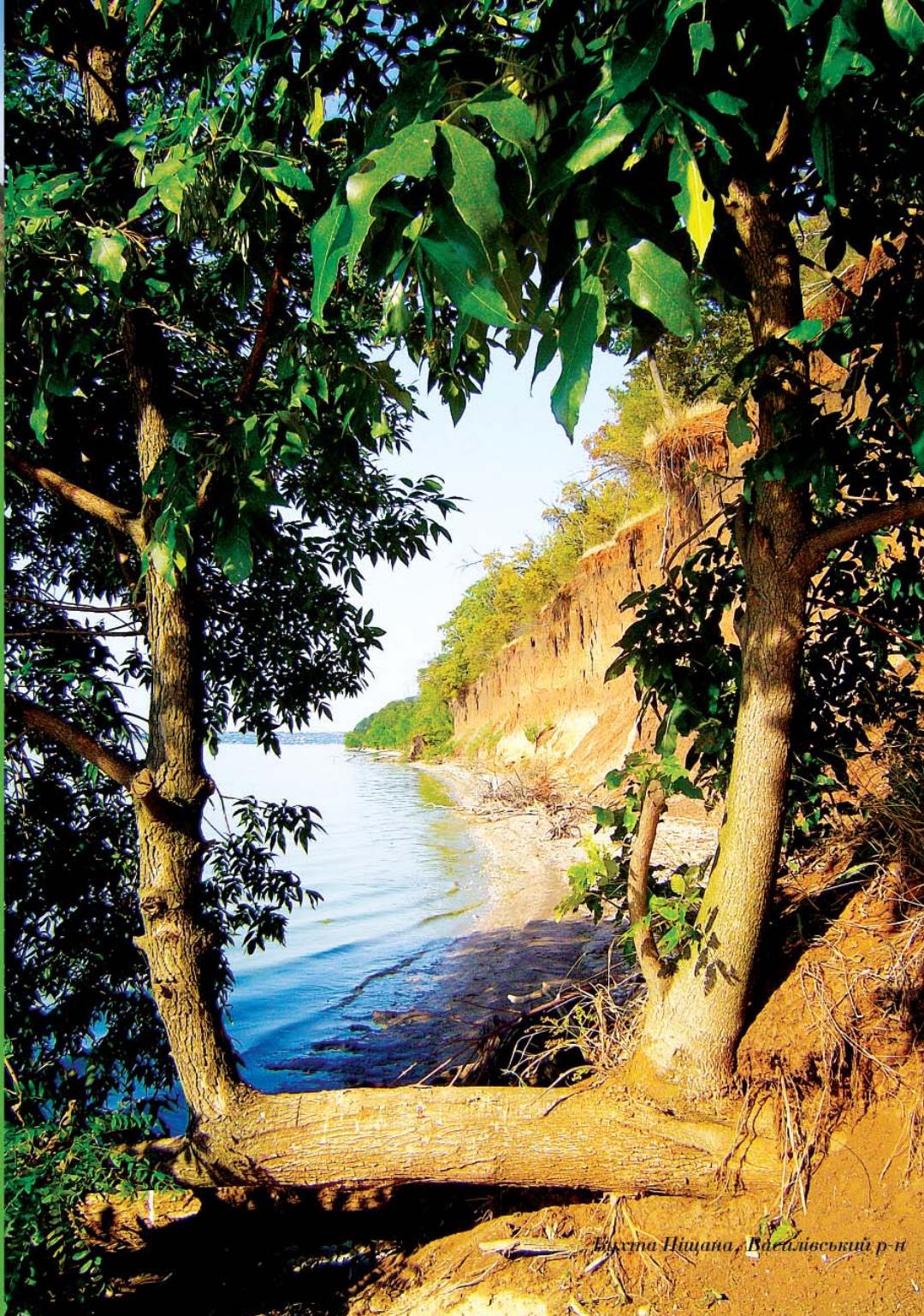

▼ Приазовські лікувальні грязі

▲ Морські розваги у Кирилівці

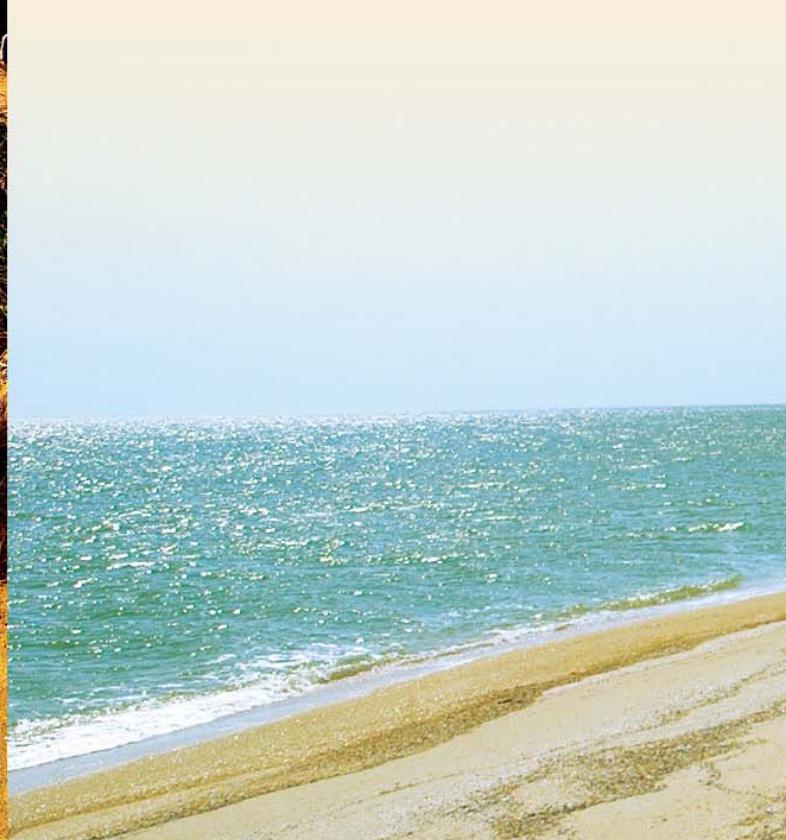

Екологічний туризм передбачає використання лише екологічного транспорту (велосипедів, безмоторних човнів, коней) та екологічних видів палива, вирішення місцевих екологічних проблем та перебування туристів тільки у дозволених зонах.

Під час таких подорожей турист праґне, з одного боку, отримати певний обсяг знань, а з іншого – відпочити на природі.

В рамках екологічного туризму можна також ознайомитися з довкіллям, здійснити спостереження за окремими тваринами в їхньому природному середовищі. Цей

“Блакитні озера”, Приазовський р-н

Заповідні “Кам'яні мозаї”, Роздільнянський район

Госа Обітчані

ЕКОТУРИЗМ

ЕКОТУРИЗМ

30

Бухта Широка, Василівський р-н

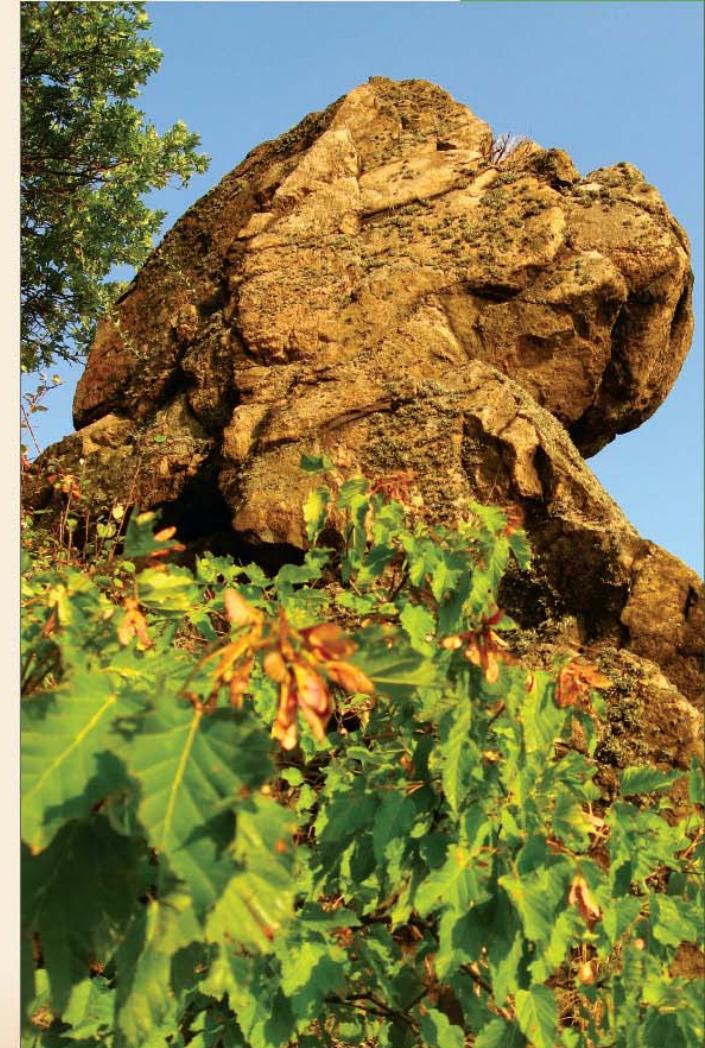

вид туризму сприяє охороні природи й збереженню найцінніших біологічних видів. Попит на нього щороку зростає, що дає можливість створювати нові охоронні природні території, а особливо – національні й природні парки.

Ландшафтні заповідники «Коса Федотова», «Коса Обіточна», острів Хортиця, Новомиколаївський конезавод, степовий заповідник «Таврія» – найпопулярніші об'єкти екологічного туризму і гордість нашого краю.

Урочище р. Берда

Скелі о. Хортиця

ЕКОТУРИЗМ

ЕКОТУРИЗМ

32

Приморські лимани

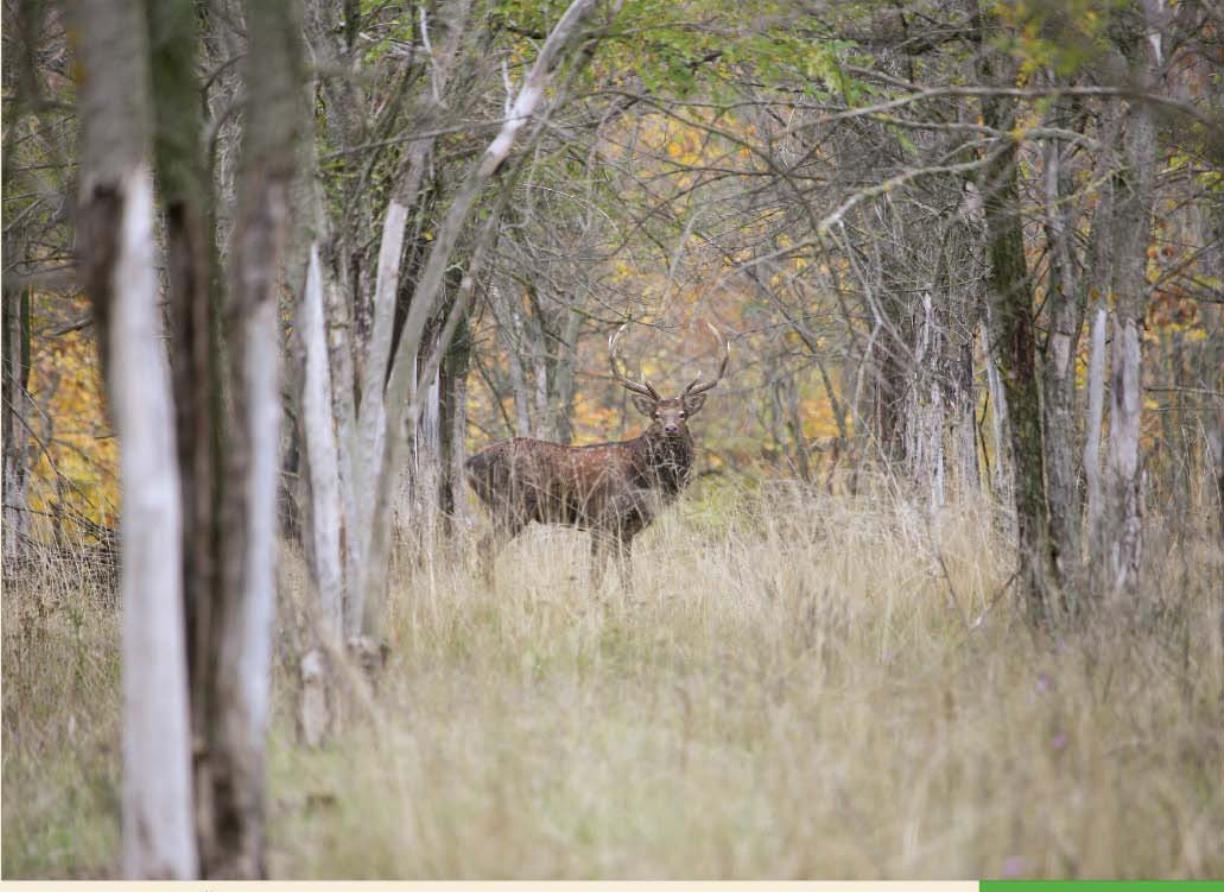
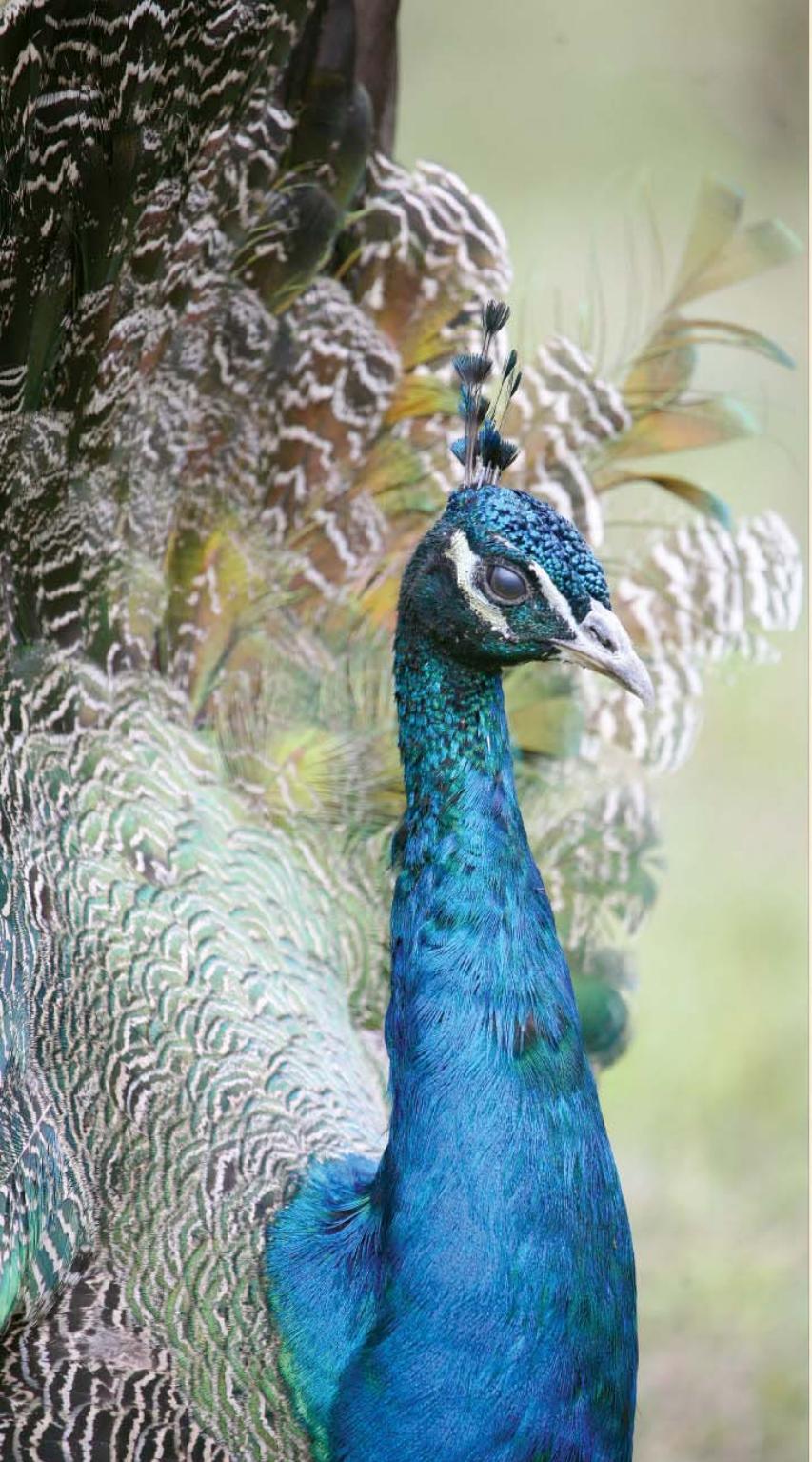

Мамай-гора

Піна Ронка

Зоологічний парк "Таврія"

СІЛЬСЬКИЙ (ЗЕЛЕНИЙ) ТУРИЗМ

34

Туристична садиба, Мелітопольський р-н

Мальовничі краєвиди, унікальні ландшафти, свіже повітря, екологічно чиста їжа, сільська праця, культура селян... Усе це – сільський або зелений туризм. Погуляти босоніж по зеленій траві та білому річковому або морському піску, покататися на конях, подивитися зблизька на своїських тварин, скуштувати меду та парного молочка... У нашій області вже є місця, де ці мрії можуть здійснитися, оскільки в районах створюються садиби сільського туризму.

Так, у Мелітопольському районі, в с. Сосновці, садиба з пасікою стоїть у центрі Старобердянського лісництва;

У Приазовському районі, в албанській садибі Вас ознайомлять з національною албанською культурою, традиціями та обрядами, пригостять стравами національної кухні.

У цьому ж районі принади сільського туризму можна поєднати з відпочинком біля теплого Азовського моря.

Садиба зеленого туризму, Веселівський р-н

Запорізький р-н

СІЛЬСЬКИЙ (ЗЕЛЕНИЙ) ТУРИЗМ

ДІТЯЧИЙ ТУРИЗМ

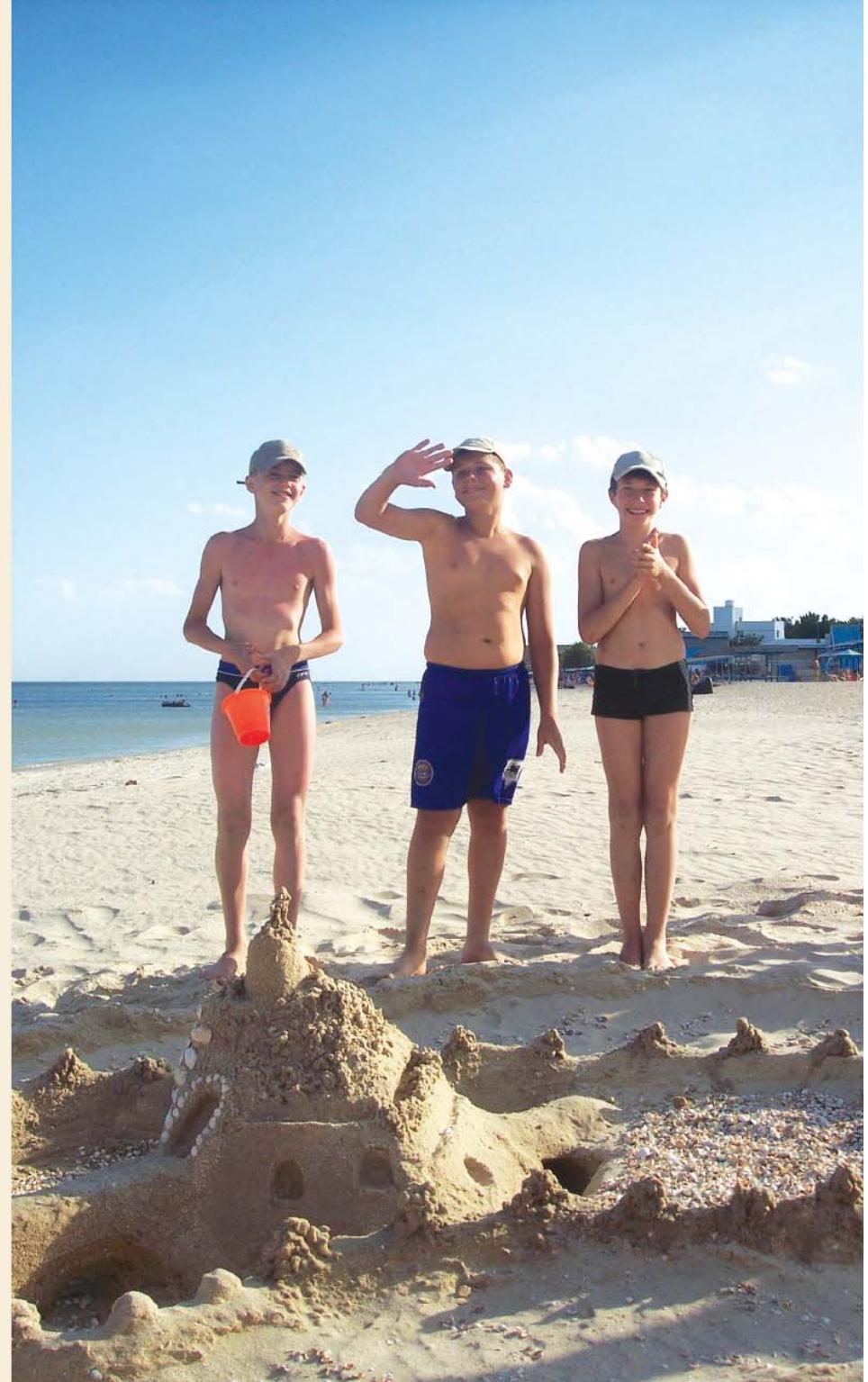
36

Чималого клопоту дорослим завдає питання організації дозвілля дітей, особливо під час шкільних канікул. Тому про дитячий відпочинок бажано подумати заздалегідь. Діти, як ніхто інший, чекають на ці дивовижні дні відпочинку, сподіваючись отримати нові враження й, звичайно, знайти нових друзів. У таборах відпочинку дітям запропонують дискотеки із сучасною музикою, спортивні змагання, веселі заходи, ігри й конкурси із призами, дрібні витівки в тиху годину й таємничий шептіт після віdboю, як раз все те, що зробить відпочинок дитини веселим і незабутнім.

А обласний центр туризму і краснавства учнівської молоді, якому нещодавно виповнилося 60 років, знайомить молоде покоління з історією, культурою і природою рідного краю.

Запорізький обласний центр туризму і краснавства
учнівської молоді, обласні змагання

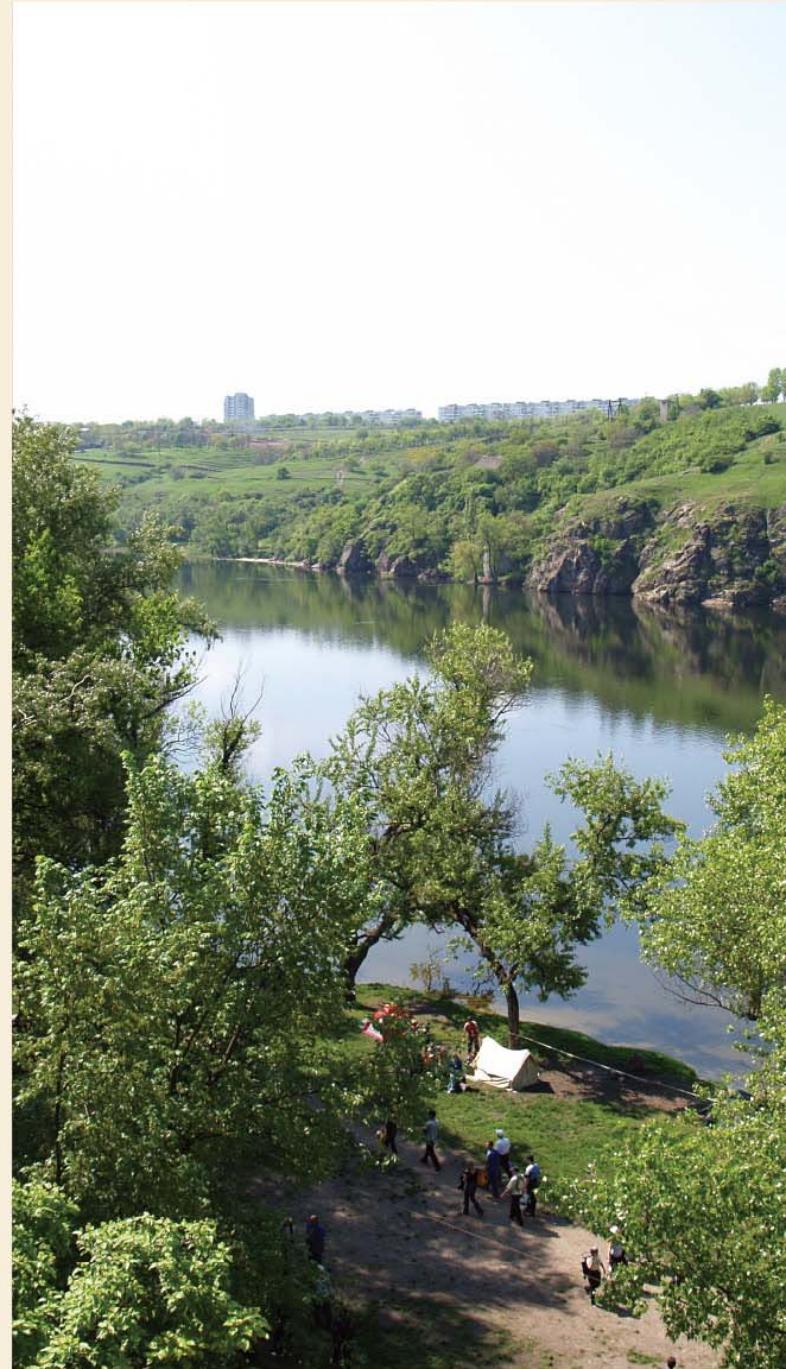

Дитячий туризм

38

Дитячий табір у Кирилівці

Юні краснавці з Василівки

СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ

40

Спортивний туризм – найкраща форма активного відпочинку. Скелі острова Хортиці, порожиста частина р. Дніпро, безкрай степові простори створюють усі необхідні умови для його розвитку.

Для того щоб пройти маршрут, необхідно бути не тільки сильним, сміливим, упертим, але й володіти широким набором спеціальних знань від техніки подолання перешкод до фізіології людини

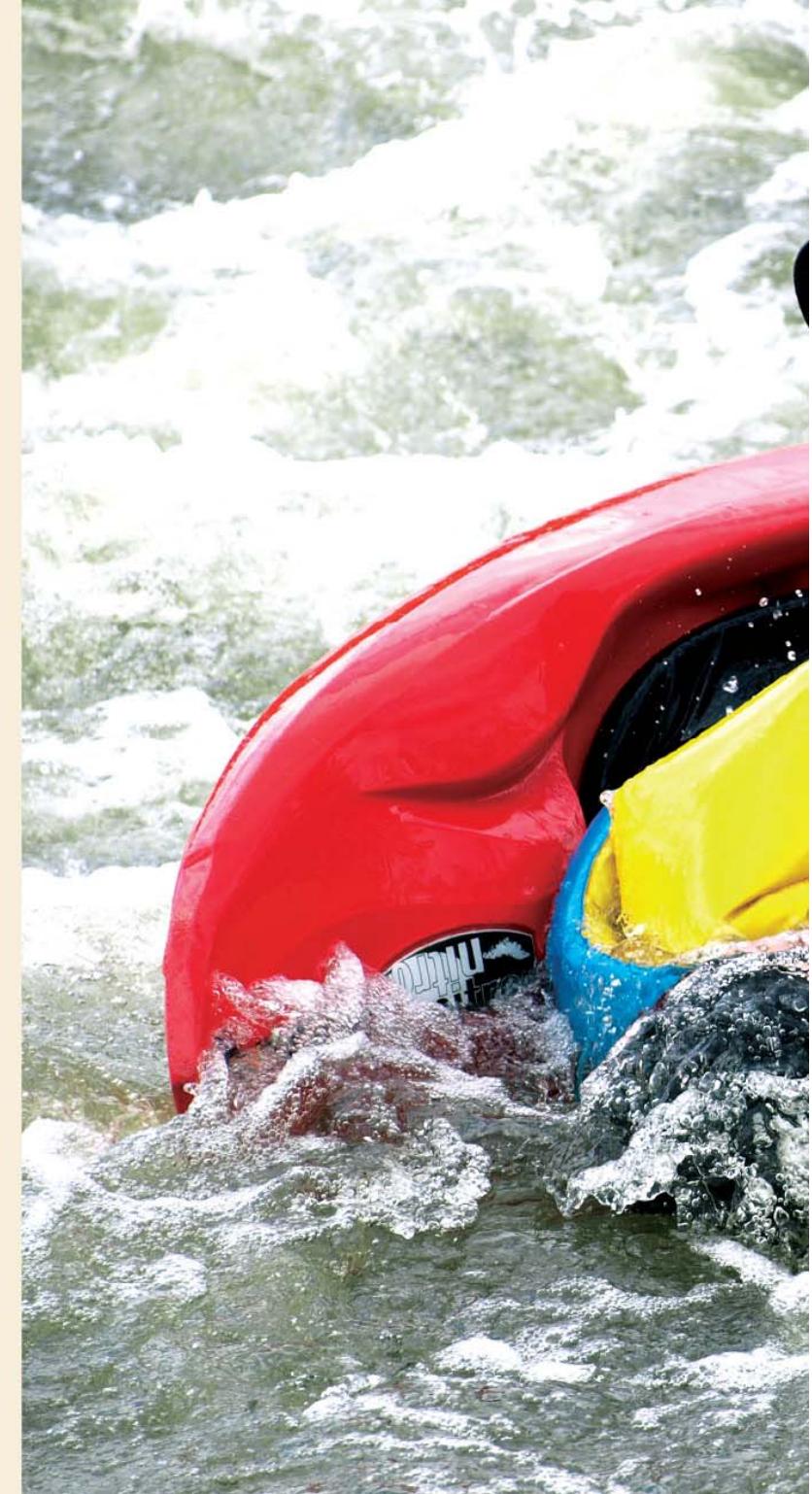
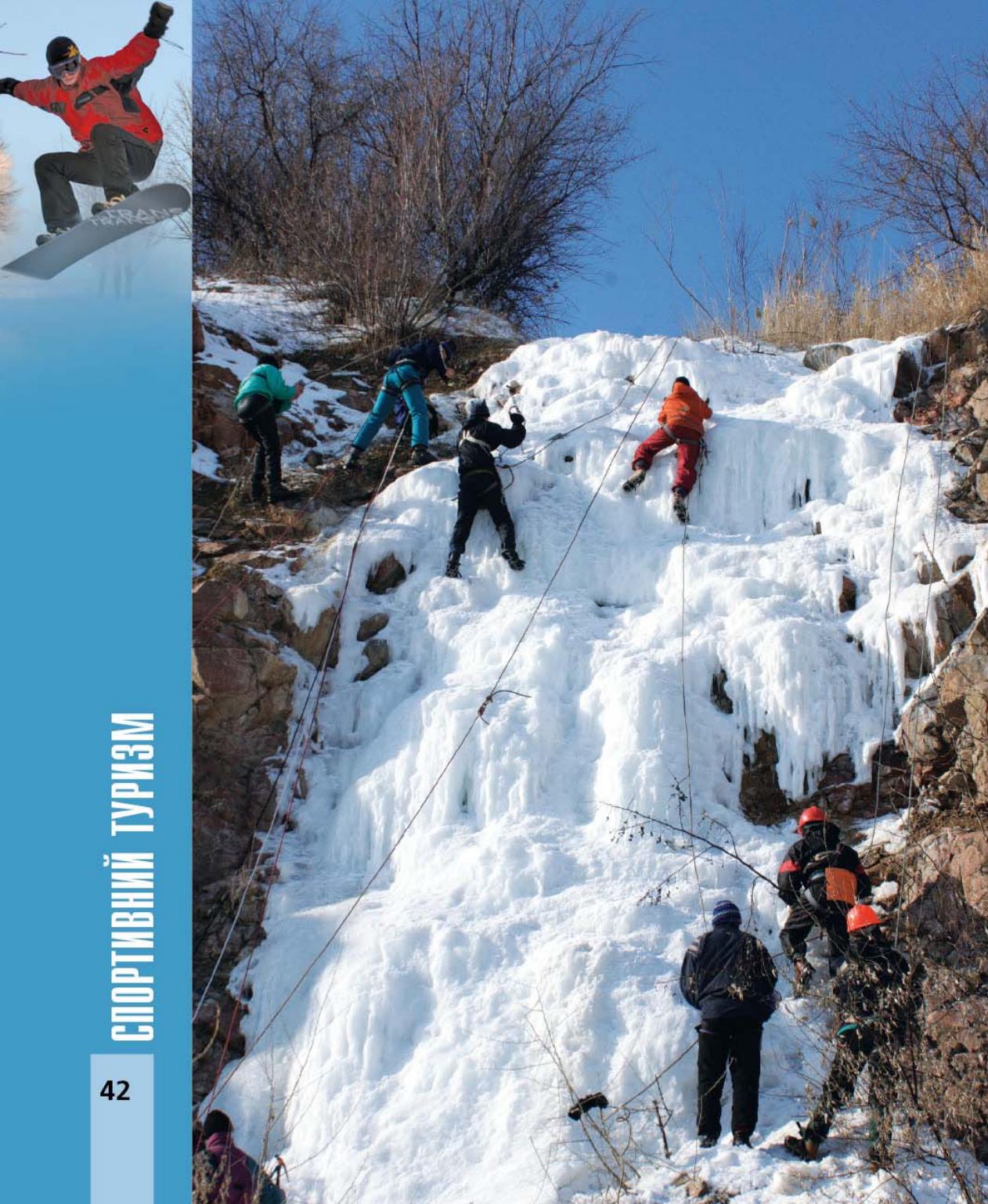
СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ

41

СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ

42

СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ

Спортивний туризм

44

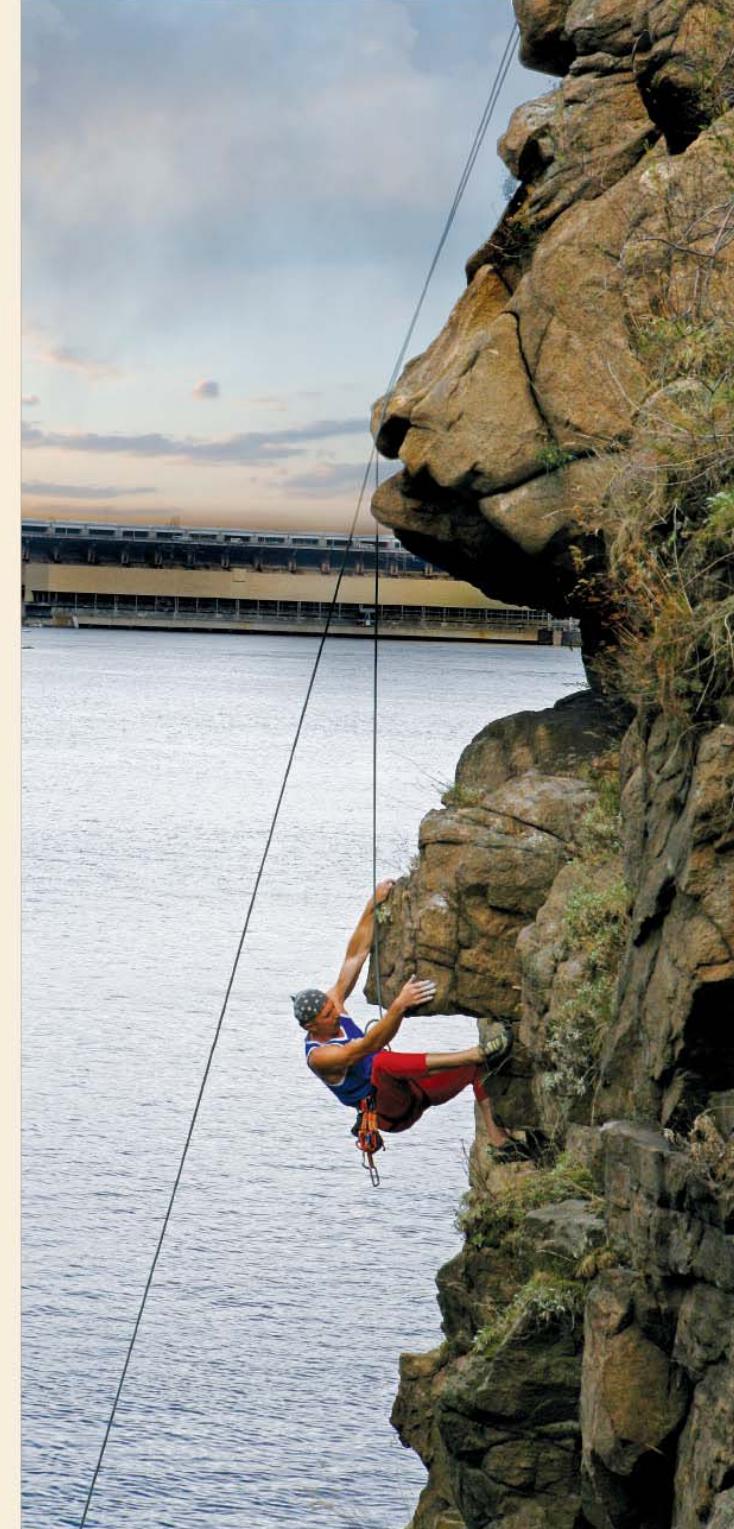

в екстремальних умовах. Всі ці навички можна отримати у туристичних клубах, що діють у районах та містах області.

Спортивний туризм – це не лише спорт. Він дозволяє ознайомитися з культурою народів, які проживають в районі подорожі, насолодитися дивовижними красою видами, відчути трепет дослідника-першопрохідника. Нарешті, спортивний туризм – це унікальний досвід. Це точний розрахунок сил, уміння передбачити події й прогнозувати плин породжуваних ними процесів.

Запорізький край має сприятливі природні, естетичні й рекреаційні ресурси, які дозволяють розвивати основні види спортивного туризму: пішохідний, спортивно-оздоровчий, велосипедний, кінний, водний, підводний, скелелазіння, спортивне орієнтування, вітрильний спорт тощо.

З метою подальшого розвитку і популяризації професійного та аматорського мистецтва традиційними на Запоріжжі стали Всеукраїнські фестивалі: духовного співу, кінофестиваль «Золотий бриг», фестиваль-конкурс дитячого та юнацького виконавського мистецтва «Акорди Хортиці» (єдиний унікальний творчий проект в Україні, в якому діти-виконавці мають можливість виступити з академічним симфонічним оркестром), академічних театрів «Данапріс», фестивалі «Топ-Топ», «Джаз-форум» в м. Бердянську, «Добрий театр» в м. Енергодарі.

Унікальною подією не тільки на Запоріжжі, а і в Україні є театральна постановка «під відкритим небом» геройчної саги за М. Гоголем «Тарас Бульба» на о. Хортиця, яку вже подивились більше 5 тисяч глядачів.

З метою збереження історичної пам'яті, відродження звичаїв та традицій, пропаганди країнських творчих колективів області за ініціативи Гуляйпільської районної державної адміністрації, відділу культури і туризму районної державної адміністрації та співорганізаторів: управління культури і туризму Запорізької облдержадміністрації, обласного методичного центру культури і мистецтва у м. Гуляйполі проводиться обласний фестиваль народного мистецтва «Вольниця» до дня народження Нестора Махна.

Програма культурно-мистецьких заходів фестивалю представляє театралізоване відкриття, виконання та популяризацію традиційного народного мистецтва, огляд тематичної експозиції в районному краєзнавчому музеї, відвідини гостями та учасниками пам'ятних місць Гуляйполя, що пов'язані з діяльністю Н.І. Махна, катання на тачанках, святкову торгівлю.

В рамках фестивалю проводиться науково-практична конференція «Нестор Махно – унікальна особистість в історії держави».

В 2008 році в м. Гуляйполі презентовано збільшену копію легендарної махновської тачанки на родинному подвір'ї Махнів та відкрито пам'ятник Нестору Махну.

ПОДІВИЙ (МИСТЕЦЬКИЙ) ТУРИЗМ

48

З метою відтворення та збереження історичних традицій, обрядів, звичаїв, пропаганди історії, культури запорозького козацтва, формування національної свідомості за ініціативи управління культури і туризму обласної державної адміністрації та обласного методичного центру культури і мистецтва на території «Козацького кола» Національного заповідника «Хортиця» традиційно проводиться фестиваль народного мистецтва «Запорозька Січ», який збирає більше 1000 учасників, з міст і районів Запорізької області та України.

У 2008 році на святі народного мистецтва «Запорозька Січ» гості з м. Києва – по-дружжя Степаненко: Микола Леонтійович – президент благодійного фонду «Український рушник» і Тамара Василівна – автор ідеї «Рушника національної єдності» – демонстрували загально-національний оберіг: всенародний заклик до взаєморозуміння та сусільної злагоди – «Рушник національної єдності», вишивання якого розпочиналося на о. Хортиця.

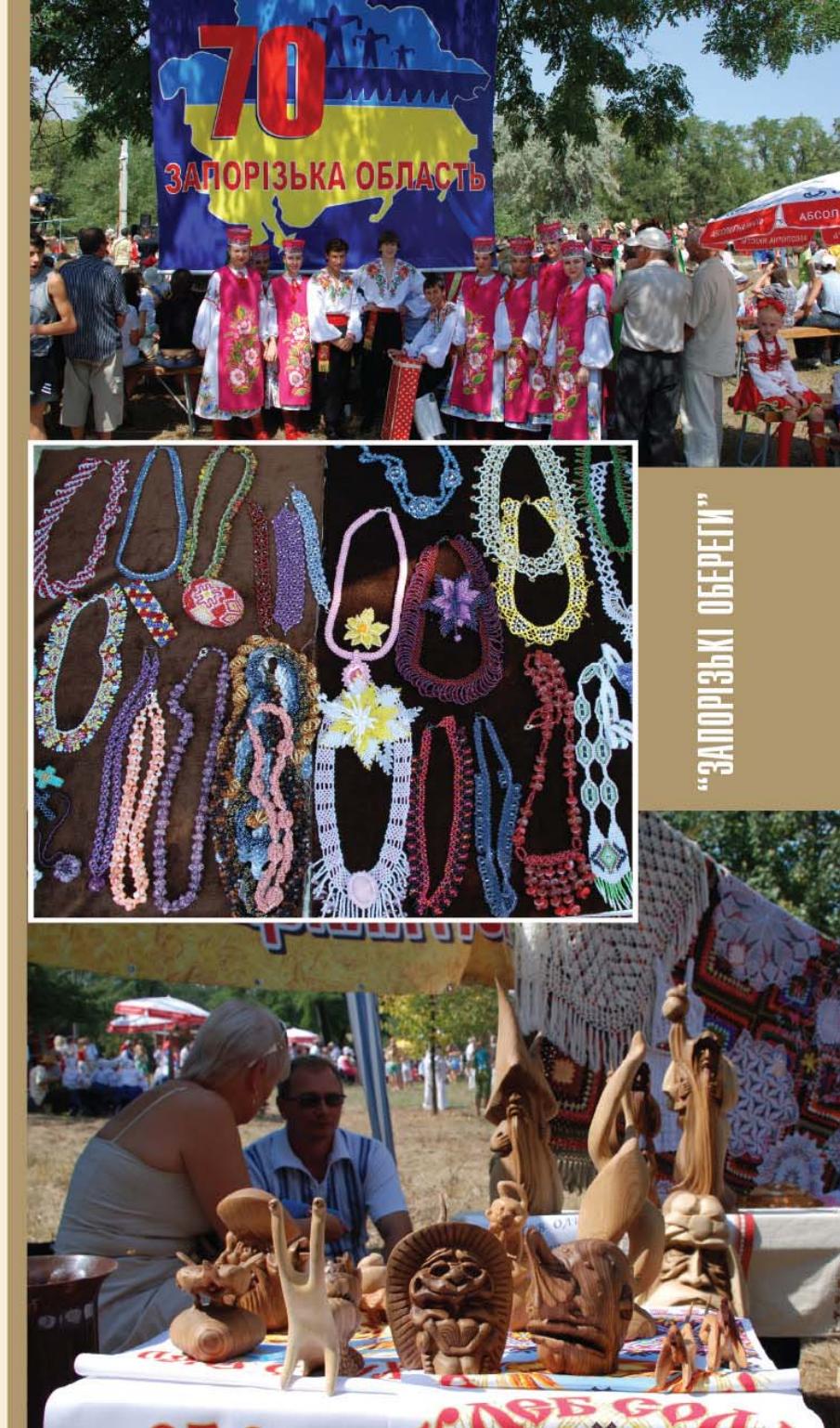
В програмі фестивалю: виставки автентичного рушника з кожної території області, короваїв, картин учасників Всеукраїнського пленеру «Хортиця крізь віки», виступи шкіл козацьких бойових мистецтв, кінних театрів, на святі пригощає «Козацька кухня» традиційними козацькими стравами.

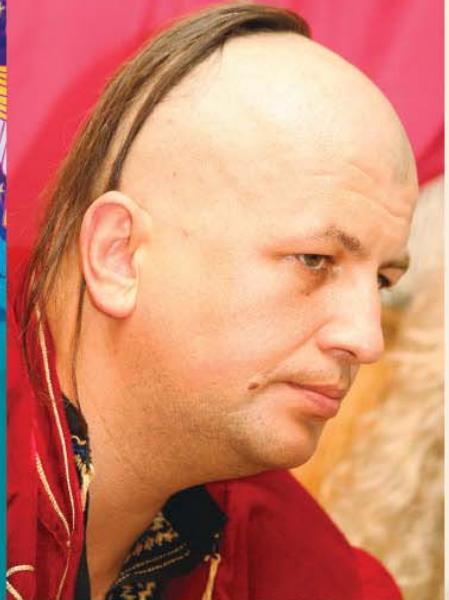
У рамках традиційного фестивалю народного мистецтва «Запорозька Січ» проводиться обласна культурно-мистецька акція майстрів народної творчості «Запорізькі обереги». В заході беруть участь майстри декоративно-прикладного мистецтва з традиційних видів народної творчості з усієї області зі своїми витворами мистецтва,

серед них: вишивка, в'язання та мереживо гачком, різьблення та випалювання по дереву, гончарство, лозоплетіння, декоративний розпис, писанкарство, вироби з бісеру, витинанка, картини з лушпиння цибулі, мозайка з дерева, чеканка, ковані вироби та ін. Спрямування робіт народних умільців завжди досить різноманітні: естетичне, народознавче, господарче, природно-наукове, краєзнавче, патріотичне.

Прославляють наш край майстри, які є його гордістю: заслужена майстриня України, вишивальниця Надія Денисюк, рушники якої є в Канаді, Америці, Ізраїлі, Польщі, Росії; Валентина Харлова – заслужений вчитель України, керівник школи вишивки «Берегиня»; Таїсія Мазур – заслужена майстриня народної творчості, Олександра Артем'єва, Катерина Вашуріна, Людмила Войтенко, Світлана Ігнатченко, Роза Кутасевич, Наталя Бабенко та інші.

Всеукраїнська федерація бойових мистецтв «Спас» в жовтні традиційно запрошує на Міжнародний фестиваль козацьких бойових мистецтв «Спас» на остров Хортиця.

Фестиваль проводиться з метою відродження козацьких бойових та традиційних видів мистецтв та патріотичного виховання молоді.

В програмі фестивалю відбуваються відбори Першості України з рукопашного бою «Спасу» та «Кубку Єрмака», показові виступи шкіл бойових мистецтв та традиційних мистецтв України, Росії та Білорусі, традиційний бій «Лава на лаву», козацькі джигітівки.

Фестиваль «Спас» на Святій Хортиці добре знаний не тільки в Україні, а і за її межами.

На благодатній Запорізькій землі, де переплелися долі і культури представників багатьох народів, у вересні в м. Приморську традиційно проводиться Всеукраїнський фестиваль мистецтв національних культур «Ми – українські», започаткований у 1998 році.

Організатори фестивалю: управління культури і туризму Запорізької облдержадміністрації, Приморська райдержадміністрація та Приморська міська рада, обласний методичний центр культури і мистецтва.

Розпочинається фестиваль урочистою ходою учасників фестивалю в національних костюмах з атрибутами фестивалю – емблемою та стягом. Незабутні враження гостям та мешканцям міста дарує насичена програма фестивалю та яскраве дійство – святковий концерт, учасниками якого є представники національних громад регіону, які демонструють толерантність, взаєморозуміння і повагу до здобутків усіх національних культур. В програмі другого дня фестивалю відбувається Гала-концерт та розважальний вечір «Вогнище дружби». У фестивалі мистецтв національних культур «Ми – українські» беруть участь біля 500 учасників творчих колективів національно-культурних товариств області та України.

ЕТНОТУРИЗМ

52

Самобутність нашого регіону полягає в поліетнічності складу населення(в Запорізькій області проживає більше 130 націй та народностей), поєднанні курортного та рекреаційно-туристичного напрямку з традиційними етномистецькими проектами регіону, яскравими здобутками у збереженні та розвитку народних промислів і ремесел.

Грецька хата

Болгарський національний одяг у Приморському музеї

Албанська садиба

У нашому краї найдавніше поселення з'явилось у період раннього палеоліту. Сьогодні на Запоріжжі мешкають такі нації та народності, як: українці, росіяни, болгари, греки, албанці, поляки, німці, вірмени, азербайджанці та інші. У рамках етнотуризму в області можна відвідати і албанську садибу, і грецьку та німецьку хати, завітати до болгарського або українського села, ознайомитися у музеях з історією багатьох народів. Пройти стежками туристичного маршруту “Запоріжжя багатонаціональне”.

Діловий туризм на запорізькій землі розвиває Запорізька торгово-промислова палата та її філії в інших великих містах нашої області. Мається на увазі проведення великих тематичних заходів і виставок для фахівців різних профілів та бізнесменів зі всього світу, яких цікавить співробітництво з діловими колами Запоріжжя. Зокрема, було проведено у 2008 році науково-практичну конференцію «Стан і шляхи розвитку науково-технічного потенціалу регіону» та Туристичний форум регіональних перспектив.

Запорізька обласна державна адміністрація, Запорізька обласна рада та Запорізька торгово-промислова палата виступили організаторами банківського форуму.

Туристичний форум регіональних перспектив

